

Новаторські рішення сучасних українських художників-ілюстраторів в естетиці дитячої книжкової графіки

Анотація. У статті зазначено, що дитяча книга повинна мати пріоритетне значення у культурному просторі дитини саме у друкованій формі. В сучасній українській ілюстрації залишається естетика класичної книжкової графіки, проте провідні художники-ілюстратори прагнуть до новаторських рішень. Схарактеризовано творчість провідних сучасних українських графіків дитячої літератури та теоретично обґрунтовано їхні новаторські рішення в естетиці дитячої книжкової графіки.

Ключові слова: друкована дитяча книга, дизайн дитячої книги, книжкова графіка, ілюстрація, художник-ілюстратор.

Abstract. The article states that a children's book should be a priority in the cultural space of the child in print. The aesthetics of classical book graphics remain in modern Ukrainian illustration, but leading illustrators strive for innovative solutions. The work of the leading modern Ukrainian graphic artists of children's literature is characterized and their innovative solutions in the aesthetics of children's book graphics are theoretically substantiated.

Keywords: printed children's book, children's book design, book graphics, illustration, illustrator.

Постановка наукової проблеми. У культурному просторі сучасного суспільства відбувається перехід від традиційної друкованої форми книги до її цифрового аналога. У запропонованих прогресом умовах книзі необхідно вибудовувати інші взаємини з читачем. І якщо, прогнозуючи долю книги для дорослого читача, ми можемо говорити про прийнятність і у багатьох випадках зручність перекладу текстової інформації у цифровий формат, то книга дитяча повинна мати пріоритетне значення у культурному просторі дитини саме у друкованій формі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми й досягнення у галузі видавництва дитячої літератури висвітлюють наукові праці О. Авраменко, М. Таранова, Ю. Молок, Ю. Белічко, І. Слободянюк. Ілюстративну культуру сучасної дитячої книги в контексті дотримання видавничих норм досліджують Н. Шульська та А. Манюхіна. Особливості освітньо-виховного потенціалу ілюстрації дитячої книги обґрунтовуються у працях Ю. Федіна. Е. Огар зосереджує увагу на проблемах видавничої підготовки дитячої книги. Книжкова ілюстрація є незмінним об'єктом досліджень низки фахівців з дизайну книги та проблематики дитячої книги в системі соціокультурної комунікації.

Мета статті полягає в ознайомленні з творчістю провідних сучасних українських художників-ілюстраторів і теоретичному обґрунтуванні їхніх новаторських рішень в естетиці дитячої книжкової графіки.

Виклад основного матеріалу. Особливості дитячої книжкової графіки, в цілому, та дитячої ілюстрації, зокрема, поєднання деталей із зображенням і з емоцією, яку вона передає, визначають для дитини своєрідний дороговказ до важливих моральних настанов, що подаються за допомогою яскравого образу, а не надмірного дидактизму.

Аналізуючи провідних сучасних українських графіків дитячої літератури, можна зазначити, що в українській ілюстрації залишається естетика класичної книжкової графіки, але митці прагнуть до новаторських рішень, що допомагає розкрити зміст сучасних оригінальних творів. Художники поєднують у своїх роботах різноманітні техніки, технології, працюючи з різними матеріалами. Їхні ілюстрації вишукані, мають високий ступінь естетизму, (що власне є рисою ментальності українців – почуття прекрасного), складні, але водночас зрозумілі маленькому читачу. У вітчизняній книжковій графіці дитячої літератури також представлений колорит традиційної естетики: український пейзаж, розфарбований посуд, вітряки, особливості національного одягу, представляють у своїх роботах давні

символи-обереги нашого народу, які повертаються до нашої дійсності внаслідок творчого доробку українських графічних дизайнерів. Це все має особливу цінність у виховному впливі на потенціал маленького читача. Адже українська ілюстрація допомагає збагатити художнє сприйняття дитини, розширити його естетичне світосприйняття, передати й загалом зберегти національну культуру та народні звичаї.

В Україні ніколи не бракувало ані талановитих ілюстраторів, ані заслужених нагород за їхню справу. Всі, хто цікавляться українськими книжками або формували бібліотеку для найменших читачів, безпомилково впізнають стиль Владислава Єрка, Костя Лавра, Катерини Штанко, Олега Петренка-Заневського чи Максима Паленка.

Одним із яскравих художників-ілюстраторів в Україні вважається В. Єрко. Художник відомий співпрацею з дитячим видавництвом «А-ба-ба-га-ла-ма-га». Казкові ілюстрації В. Єрка – це дивовижний всесвіт, який вабить і чарує (рис. 1-2). Дитячі книги, проілюстровані художником, заохочують дітей до читання, розвивають уяву та дарують задоволення від людської творчості. Художник працює в змішаній техніці, майстерно поєднуючи, гуаш, акварель, туш, олівець і комп'ютерну графіку.

Роботи Владислава Єрка відрізняються точним опрацюванням найдрібніших деталей. Його душевно-атмосферні роботи вчать мріяти й вірити в чудеса. В. Єрко працює в змішаній техніці, майстерно поєднуючи, здавалося б, зовсім не поєднувані речі – гуаш, акварель, туш, олівець і комп'ютерну графіку.

Рис. 1. Ілюстрація до британських лицарських «Казок Туманного Альбіону»
Автор: Владислав Єрко

Рис. 2. Ілюстрація Владислава Єрка до казки Г.Х. Андерсена «Снігова королева»

На сьогодні серед популярних живописців – Євгенія Гапчинська, яка вважається найдорожчою серед сучасних українських художників. Її стиль, мабуть, найближче підходить дітям, адже роботи Гапчинської дуже добрі, трішки наївні та щирі (рис. 3). Кожного року художниця робить чимало нових виставок в Україні та закордоном. Її роботи зберігаються в європейських музеях і приватних колекціях найвідоміших людей. У 2008 році Укрпошта ввела в обіг марки «Знаки зодіаку» авторства Євгенії Гапчинської, які неодмінно мають бути у колекціях маленьких філателістів. Найвідоміші ілюстрації дитячих книг художниці це – «Аліса в країні чудес» Льюїса Керрола (видавництво «Фоліо»), «Ліза та її сни» Івана Малковича (видавництва «А-ба-ба-га-ла-ма-га»). Невдовзі «Україмафільм» готує випустити мультим з її персонажами.

Рис. 3. Картини Євгенії Гапчинської

Кость Лавро – відомий книжковий графік, лауреат Шевченківської премії. Його роботи неодноразово входили до виставок дитячої книги у Болоньї, Братиславі тощо. У своїх колоритних ілюстраціях художник наслідує український авангард 20-х років з елементами народного малярства (рис. 4-5). Його ілюстрації до книжки «Ніч перед Різдвом» Миколи Гоголя здобули численні нагороди та титули. Співпрацює з українськими видавництвами «А-ба-ба-га-ла-ма-га», «Розумна дитина» та популярним французьким дитячим журналом «Pomme d'Арі». Персонажі художника мають неповторні національні риси та стиль, який легко вирізнити серед інших. Класичні котики та зайчики Костя Лавра стали улюбленими мальованими персонажами багатьох українських дітей.

Катерина Штанко вважається однією з найуспішніших українських дитячих графіків. Має безліч нагород і дипломів за свої неповторні, яскраві ілюстрації. А зробила вона їх чимало, адже встигла оформити вже кілька десятків дитячих книг. Душа її пензля лежить до етнічних казок, ще у 80-х роках минулого століття проілюструвала «Фінські народні казки», «Норвежські народні казки». Її малюнки до книги видавництва «А-ба-ба-га-ла-ма-га» – «Сто казок» (рис. 6) можуть викликати лише захват. Нещодавно видавництво «Старий лев» випустило нову книжку з ілюстраціями Катерини Штанко «Слон на ім'я Гудзик» письменниці Лесі Ворониної (рис. 7). У її роботах дуже багато сонця та світла, мабуть саме тому вони вже давно полюбилися дітям України.

Рис. 4. Ілюстрації Костя Лавра до книги «Пан Коцький»

Рис. 5. Ілюстрація Костя Лавра до книги «Фарбований лис»

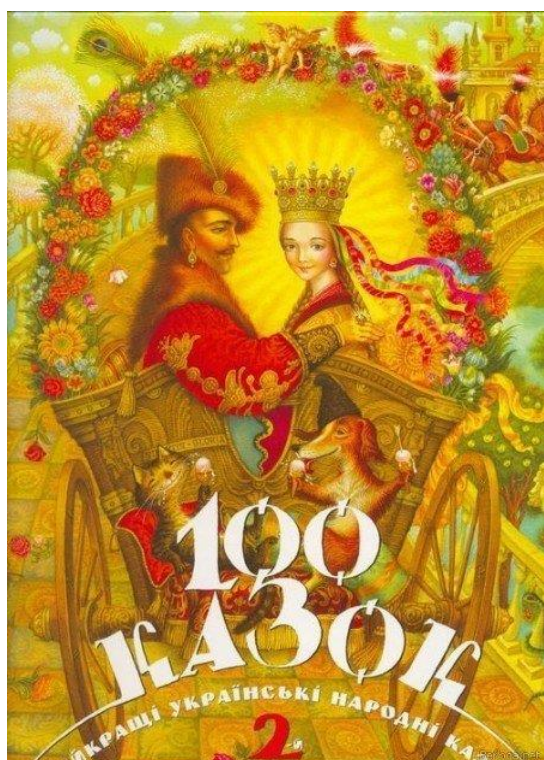

Рис. 6. Ілюстрації Катерини Штанко до книги «Сто казок»

Рис. 7. Ілюстрації Катерини Штанко до книги «Слон на ім'я Гудзик»

Візуальний потенціал вітчизняної дитячої книжки вдало продемонстрував мистецький тандем графічних дизайнерів Романи Романишин і Андрія Лесіва. Вони порадували в 2011 р. небайдужих батьків і гурманів книжкового дизайну появою «Рукавички» (видавництво «Навчальна книга – Богдан», Тернопіль) (рис. 8) і «Ріпки» (творча майстерня «Аграфка») (рис. 9) від Творчої майстерні «Аграфка».

Рис. 8. Казка «Рукавичка» (творча майстерня «Аграфка»)

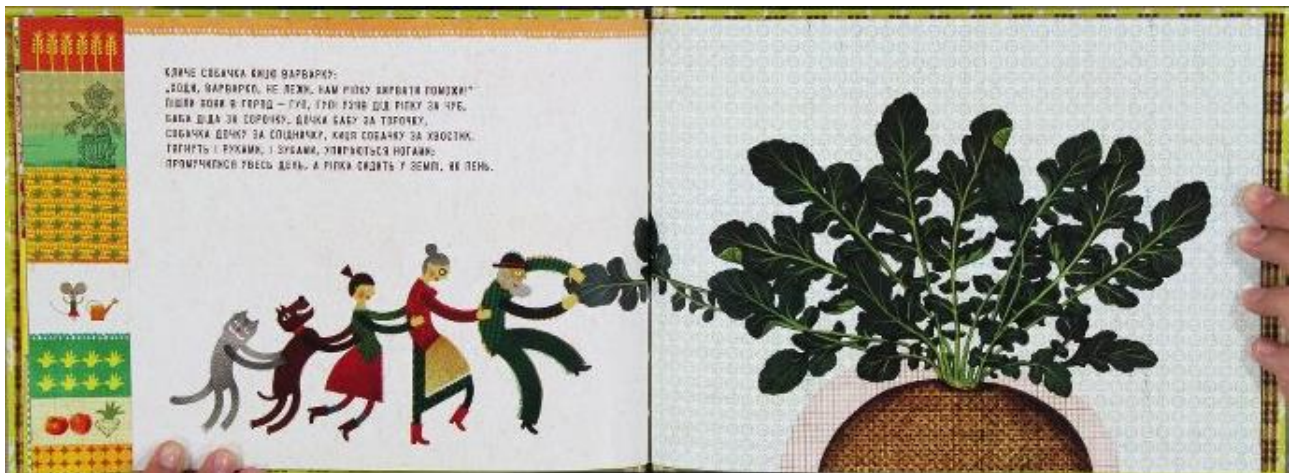

Рис. 9. Казка «Ріпка» (творча майстерня «Аграфка»)

Книжка «Зірки і макові зернята», авторами та ілюстраторами якої є Романа Романишин і Андрій Лесів (творча майстерня «Аграфка», Львів) (рис. 10), була представлена від відомого львівського видавництва для дітей «Видавництво Старого Лева» на виставці в Болоньї. Співпрацю молодих графічних дизайнерів і видавництва оцінила європейська спільнота професіоналів, відзначивши відповідність книжки сучасним європейським тенденціям дитячого книговидавництва і премією у номінації Opera Prima (конкурс Bologna Ragazzi Award 2014). Це премія для дебютантів від літератури чи ілюстрування, яку присуджують за видатні досягнення, дослідження та реалізацію інноваційної видавничої продукції. Наразі у портфоліо відомих графічних дизайнерів вже більше десяти реалізованих авторських проєктів книжок.

З часом у роботах мистецького тандему графічних дизайнерів Романи Романишин і Андрія Лесіва розширилась палітра того, що для них цікаво. Їх захоплюють об'ємні проєкти, які передбачають різносторонню інтелектуальну роботу. У своїй творчості вони намагаються замислювати книжку цілісно – продумувати все включно з папером, з форматом, динамікою, формою тощо.

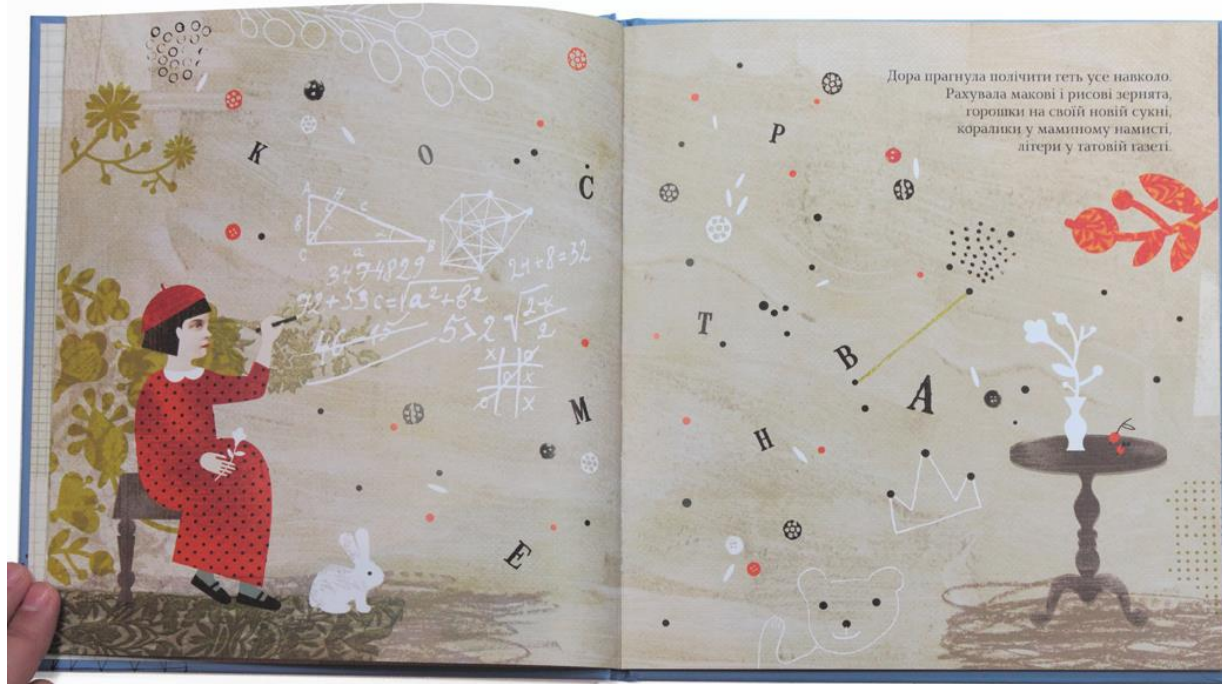
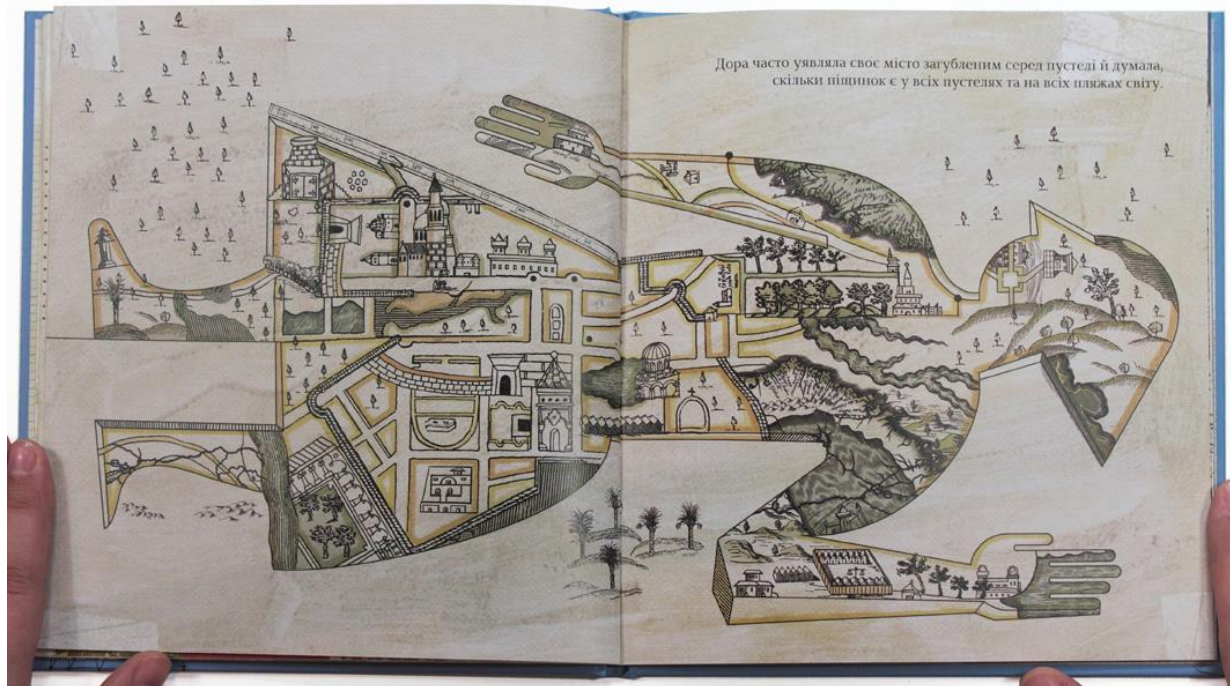

Рис. 10. «Зірки і макові зернята» (творча майстерня «Аграфка»)

Нині ще чимало українських дитячих ілюстраторів творять на втіху дитині. Можна виокремити два найбільших стилістичних напрями сучасних українських дитячих ілюстрацій: класичний для зазначених видань відносно реалістичний стиль (Владислав Єрко, Андрій та Ольга Дугіни та ін.), наслідування сучасних європейських віань з достатньо мінімалістичною стилізацією образів (Анна Сарвіра, Поліна Дорошенко та ін.). Але загалом українські ілюстратори працюють у дуже різноманітних стилях і художніх техніках: від акварелі до комп'ютерної графіки, від олійного живопису до аплікації.

Серед яскравих митців сучасної української ілюстрації – Наталка Гайда, яка у співпраці з «Видавництвом Старого Лева» проілюструвала книжки Катерини Міхаліциної «Бабусина господа» та «Про драконів і щастя», «Татусеву книгу» Володимира Вакуленка-К, «Абетку» Оксани Кротюк, «36 і 6 котів» Галини Вдовиченко тощо.

Ростислав Попський ілюструє книжки для двох провідних українських видавництв – «А-ба-би-га-ла-ма-ги» та «Видавництва Строго Лева». Для першого Ростислав проілюстрував «Пригоди короля Мацюся» Януша Корчака (2011 р.), «Бухтик із тихого затону» Володимира

Рутківського (2012 р.) і «Маленького Мука» (2016 р.), а для «ВСЛ» – «Карлика Носа» Вільгельма Гауфа (2011 р.), «Казки Андерсена» (2013 р.), «Золотоволоску» (2014 р.), «Крамничку тітоньки Мальви» Сашка Дерманського тощо. Р. Попський говорить, що не дотримується у своїх роботах певного стилю чи техніки, але останнім часом намагається відійти від реалістичності, яка переважає у вітчизняній ілюстрації, тоді як на Заході художники дозволяють собі експерименти, нові форми й підходи.

Київський ілюстратор Іван Сулима став одним із художників видань «А-ба-ба-га-ла-ма-ги» «100 казок» та «Улюблені вірші» (2012 р.), а також проілюстрував «Котигорошка» для iPad (KievSeaPirates, 2013 р.) (рис. 11) та «Шустрика» Мар'яни Князевич («А-ба-ба-га-ла-ма-га», 2015 р.) (рис. 12). На думку Івана, в останні роки у вітчизняній ілюстрації, яка до цього була насамперед реалістичною, почали з'являтися цікаві експерименти. У видавництвах з'явилися книжки-картинки, в яких головними є ілюстрації, а текст є скоріше допоміжним, пояснювальним елементом до малюнка. У цьому жанрі художнику випадає велика відповідальність за допомогою ілюстрації побудувати цілий світ книги.

Провідні українські художники Іван Сулима і Ростислав Попський стали авторами книги «Велика ілюстрована книга казок». Це особлива книжка з щедрими, красивими й незвичайними ілюстраціями від талановитих художників-ілюстраторів Івана Сулими, Костя Лавра, Сергія Савченка, Юлі Мітченко, Валерії Соколової, Олега Петренка-Заневського, Ані Сарвіри (рис. 13). Розкішне візуальне оформлення доповнили чудові казки українських та іноземних письменників. До збірки увійшли такі казки: «Козенятко, яке вміло рахувати до десяти», «Безконечна казочка», «Жирафчик і Пандочка», «Дівчинка і Бузковий Вовк», «Лабіринт» та багато інших.

Рис. 11. «Котигорошко». Художник-ілюстратор – Іван Сулима

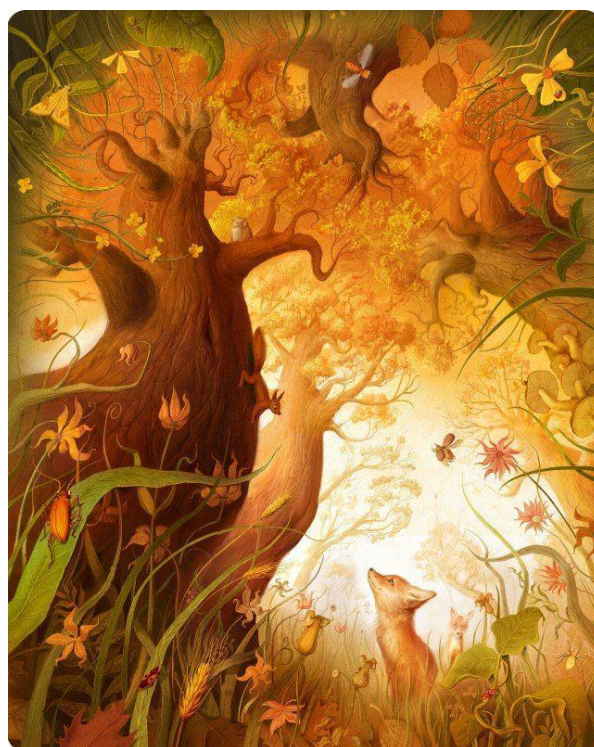

Рис. 12. «Шустрик». Автор – Мар'яна Князевич. Ілюстрації – Іван Сулима

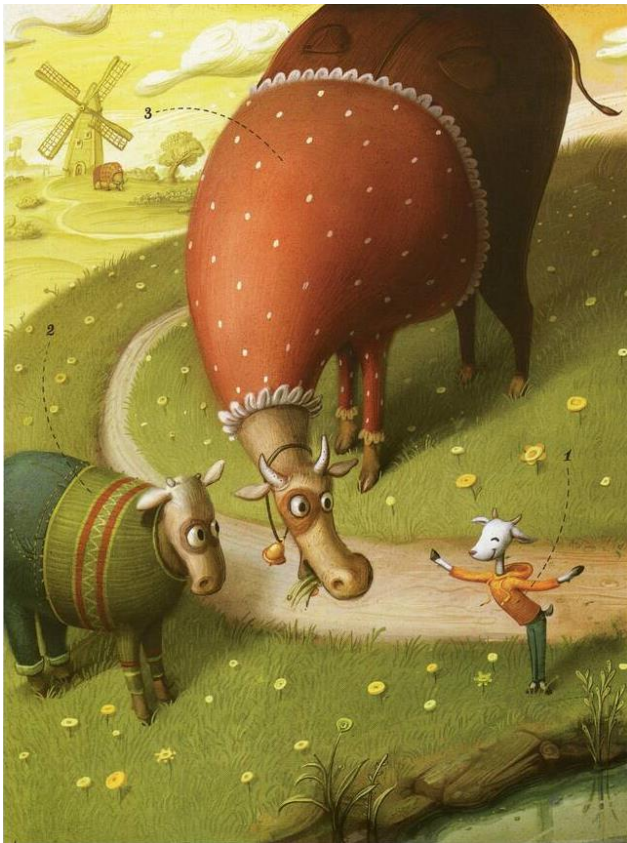

Рис. 13. «Велика ілюстрована книга казок». Автори – Іван Сулима і Ростислав Попський

Українська ілюстрована дитяча книга інтенсивно розвивається. Вітчизняні ілюстратори активно популяризують українське книжкове мистецтво, перемагаючи на міжнародних конкурсах, таких як фестиваль дитячої книжкової ілюстрації у Болоньї (Італія), Бієнале книжкової графіки у Братиславі (Словаччина) та інших.

Роботи українських ілюстраторів для дитячої цільової аудиторії характеризуються великою увагою до дрібних елементів і деталей (в українських дитячих книжках вони промальовані до дрібничок), здебільшого використовуються теплі та яскраві кольори, повторювальні візерунки. Предмети зображуються переважно округлих форм, майже іграшковими. На обкладинках використовуються рукописні та мальовані шрифти.

Висновки. Сучасна дитяча книга орієнтована на активний комунікативний зв'язок з дитиною і є невід'ємною частиною її духовної культури. Ілюстрована книга однаково важлива і для дітей, і для дорослих. Дитина з нею виростає, а доросла людина зберігає її у пам'яті. Вона створює сімейні традиції, вибудовуючи зв'язки між минулим і майбутнім, оскільки найчастіше книги рекомендуються та купуються для дітей їхніми батьками, які роблять свій вибір з асоціативного сприйняття, пов'язаного з дитинством. Разом з тим, концепція сучасної дитячої книги пропонує співтворство художнику-ілюстратору, який здатний побудувати стилістичну єдність всього видання, збагатити створеними ним образами ідею твору. Експерименти з різними виразними засобами та технологіями, моделювання об'ємних ілюстрацій, що трансформують межі внутрішнього простору книги, повертають їй індивідуальність і самоцінність, розширюють можливості традиційної друкованої форми, роблять її необхідною складовою предметного світу сучасної дитини.